

**Avropa
Sosial
Xartiyası
(düzəlişlər edilmiş)**

Avropa

Sosial Xartiyası (düzəlişlər edilmiş)

Strasburq, 3 may 1996-cı il

Preambula

Burada imza atmış Avropa Şurasının üzv ölkələri,

Avropa Şurasının məqsədinin təhlükəsizlik və ümumi irs olan idealların və prinsiplərin reallaşdırılması və, xüsusilə insan hüquqlarının və fundamental azadlıqların təmin edilməsi və sonradan reallaşdırılması vasitəsilə, iqtisadi və sosial tərəqqinin təşviq edilməsi üçün, üzvlər arasında daha sıx birliyə nail olunmasından ibarət olduğunu nəzərə alaraq;

1950-ci il 4 noyabr tarixində imzalanmış İnsan Hüquqlarının və Fundamental Azadlıqların Müdafiəsinə dair Avropa Konvensiyasında və Protokollarında, Avropa Şurası üzvü Dövlətlər öz əhalisinə həmin sənədlərdə göstərilmiş vətəndaş və siyasi hüquqların və azadlıqların təmin edilməsinə dair razılaşdıqlarını nəzərə alaraq;

Türində 1961-ci il 18 oktyabr tarixindən etibarən imzalanma üçün aAıq olan Avropa Sosial Xartiyasında və onun Protokollarında Avropa Şurası üzvü Dövlətlər yaşayış səviyyəsinin və sosial rifahın yaxşılaşdırılması məqsədilə öz əhalisi üçün sosial hüquqların təmin edilməsinə razılaşdıqlarını nəzərə alaraq;

Romada 1990-cı ilin 5 noyabr tarixində keçirilmiş İnsan Hüquqlarına həsr olunmuş Nazirlər Konfransında, bir tərəfdən, vətəndaş, siyasi, iqtisadi, sosial və ya mədəni hüquqların olmasından asılı olmayaraq, bütün insan hüquqlarının bölünməzliyinin qorunmasında, sair tərəfdən isə Avropa Sosial Xartiyasına yeni təkanın verilməsində ehtiyacın olduğunu vurğulandığını yada salaraq;

1991-ci ilin 21 və 22 oktyabr tarixlərində Türində Nazirlər Konfransında qərar qəbul olunduğu kimi, ilkin mətnin qəbul edilməsindən sonra baş vermiş fundamental sosial dəyişiklərin nəzərə alınması məqsədilə, Xartiyanın mətnində dəyişikliklərin və yeniləşdirmələrin aparılması barədə qərar qəbul edərək;

Düzəlişlər edilmiş Xartiya ilə təmin olunmuş hüquqların, Əlavə Protokol tərəfindən təmin edilmiş hüquqların və yeni hüquqların, tədricən Avropa Sosial Xartiyasının yerini tutması üçün hazırlanmış, Düzəlişlər Edilmiş Xartiyanın mətninə daxil edilməsinin üstünlüklərini tanıyaraq,

aşağıdakılar barədə razılaşmışlar:

Hissə I

Tərəflər aşağıda verilmiş hüquq və prinsiplərin effektiv şəkildə tətbiq edilməsinə imkan yaradacaq şəraitə nail olmanı, beynəlxalq və milli xarakter daşıyan bütün münasib vasitələrlə təmin edəcək siyasətlərinin məqsədi kimi qəbul etmişlər:

- 1 Hər bir şəxsin sərbəst seÁdiyi məşğuliyyət vasitəsilə öz həyatını təmin etmək hüququ var.
- 2 Bütün işÁilərin normal iş şəraitində Áalışmaq hüququ var.
- 3 Bütün işÁilərin təhlükəsiz və sağlam iş şəraitində işləmək hüququ var.
- 4 Bütün işÁilərin və onların ailələrinin münasib həyat səviyyəsini təmin edəcək ədalətli məvacib almaq hüququ var.
- 5 Bütün işÁilərin və işverənlərin öz iqtisadi və sosial maraqlarının müdafiəsi üÁün milli və beynəxalq təşkilatlarda azad şəkildə birləşmək hüququ var.
- 6 Bütün işÁilərin və işverənlərin kollektiv şəkildə müqavilə imzalamaq hüququ var.
- 7 Uşaqların və cavanların məruz qala biləcəkləri fiziki və mənfi mənəvi təsirlərə qarşı xüsusi müdafiə olunmaq hüququ var.
- 8 İşləyən qadınların, analıq dövründə xüsusi müdafiə olunmaq hüququ var.
- 9 Hər bir şəxsin qabiliyyətinə və maraqlarına uyğun olan peşənin seÁilməsi məqsədilə müvafiq peşə istiqamətləndirilməsi hüququ var.
- 10 Hər bir şəxsin peşə təlimi almaq hüququ var.
- 11 Hər bir şəxsin, təmin oluna biləcək ən yüksək sağlamlıq səviyyəsinə nail olmağa kömək edən bütün vasitələrdən bəhrələnmək hüququ var.
- 12 Bütün işÁilərin və onların himayəsində olanların sosial təminat hüququ var.
- 13 Müvafiq vəsaitə malik olmayan hər bir şəxsin sosial və tibbi yardım almaq hüququ var.
- 14 Hər bir şəxsin sosial yardım xidmətlərindən bəhrələnmək hüququ var.
- 15 Əlil şəxslərin müstəqil olmaq, sosial inteqrasiya və ictimai həyatda iştirak etmək hüququ var.
- 16 Cəmiyyətin fundamental vahidi kimi - ailə - onun tam inkişafının təmin edilməsi üÁün müvafiq sosial, hüquqi və iqtisadi baxımdan müdafiə olunmaq hüququna malikdir.
- 17 Uşaqlar və gənclər müvafiq sosial, hüquqi və iqtisadi mühafizə hüququna malikdir.
- 18 Bir Tərəfin vətəndaşları, əsaslı iqtisadi və ya sosial səbəblərdən irəli gələn məhdudiyyətlərə əməl olunması şərtilə, başqa Tərəfin ərazisində, sonuncunun vətəndaşları ilə bərabər eyni şəkildə gəlirli işlə məşğul olmaq hüququna malikdirlər.
- 19 Bir Tərəfin vətəndaşı olan miqrant işÁilər və onların ailələri hər hansı bir başqa Tərəfin ərazisində müdafiə olunmaq və yardım almaq hüququna malikdir.
- 20 Bütün işÁilərin cinsi mənsubiyyət əsasında ayrı-seÁkilik olmadan məşqulluq və məşğuliyyət məsələlərində eyni imkanlara və eyni münasibətə malik olmaq hüququ var.
- 21 İşÁilər müəssisə daxilində məlumat və məsləhət almaq hüququna malikdirlər.
- 22 İşÁilər müəssisənin iş mühitinin və iş şəraitinin müəyyən edilməsində və təkmilləşdirilməsində iştirak etmək hüququna malikdirlər.
- 23 Hər bir yaşlı şəxsin sosial müdafiə hüququ var.
- 24 Bütün işÁilər, məşğulluqlarına xitam verildikdə müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər.

- 25 Bütün işçilər, işverənlərin müflisləşməsi halında öz tələblərini müdafiə etmək hüququna malikdirlər.
- 26 Bütün işçilərin iş yerlərində hörmətə malik olmaq hüquqları var.
- 27 İşləyən və ya işləmək istəyən ailə öhdəlikləri olan bütün şəxslərin, mümkün dərəcədə işləri və ailə vəzifələri arasında heç bir münaqişənin olmaması şərti ilə ayrışdırılmaqla əmək təminatının təmin olunması hüququ var.
- 28 İşçilərin müəssisədəki nümayəndələrinin onlara qarşı qərəzli tədbirlərə qarşı müdafiə olunmaq hüququ var və onlar funksiyalarını yerinə yetirmələri üçün müvafiq vasitələrlə təmin olunmalıdırlar.
- 29 Bütün işçilərin, kollektiv ixtisar prosedurlarına dair məlumat və məsləhət almaq hüququ var.
- 30 Hər bir şəxsin yoxsulluqdan və sosial təcrid olunmadan müdafiə olunmaq hüququ var.
- 31 Hər bir şəxsin ev ilə təmin olunmaq hüququ var.

Hissə II

Tərəflər, Hissə III-də nəzərdə tutulduğu kimi, aşağıdakı maddə və bəndlərdə verilmiş öhdəlikləri özləri üçün mütləq hesab edir.

Maddə 1

İşlə təmin olunma hüququ

İşlə təmin olunma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq olunmasının təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- 1 tam məşğulluğun təmin edilməsi məqsədilə məşğulluğun ən yüksək səviyyəsinə nail olunmasını və həmin səviyyənin saxlanılmasını öz əsas məqsəd və vəzifələrindən biri kimi qəbul edilməsi;
- 2 hər bir işçinin azad seçdiyi peşə vasitəsi ilə öz həyatını təmin etmək hüququnun effektiv şəkildə müdafiə edilməsi;
- 3 bütün işçilərin işlə təmin edilməsi üçün pulsuz xidmətlərin yaradılması və ya dəstəklənməsi (təmin edilməsi);
- 4 müvafiq ixtisas istiqamətləndirilməsinin, təlimləndirmənin və reabilitasiyanın təmin edilməsi və ya təşviq edilməsi.

Maddə 2

Ədalətli iş şəraiti hüququ

Ədalətli iş şəraiti hüququnun effektiv şəkildə təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- 1 məhsuldarlıq və sair münasib amillərə xələl yetirmədən mümkün daxilində gündəlik iş saatlarının və iş həftəsinin azaldılmasını təmin etmək;
- 2 ödənişli bayram məzuniyyətlərini təmin etmək;

- 3 ildə minimum dörd həftəlik ödənişli illik məzuniyyət təmin etmək;
- 4 olduqca zərərli və ya sağlam olmayan iş şəraitinin riskinin azaldılması və ya həmin risklərin minimuma endirilməsi hələ ki mümkün olmadığı təqdirdə həmin işlə məşğul olan işçilərin iş saatlarının azaltmaq və əlavə ödənişli məzuniyyətlə təmin etmək;
- 5 mümkün qədər, istirahət günlərinin həmin ölkənin ənənələri ilə istirahət günü kimi tanınmış həftlik istirahətlə üst-üstə düşməsini təmin etmək;
- 6 hər bir işçinin mümkün olduğu qədər tez və hər bir halda işə başladığı gündən iki aydan gec olmamaq şərtlə iş müqaviləsinin və iş münasibətlərinin əsas şərtləri barədə yazılı şəkildə məlumatlandırılmasını təmin etmək;
- 7 gecə işləyən işçilərin işlərinin xüsusi təbiətini nəzərə alan tədbirlərdən bəhrələnmələrini təmin etmək.

Maddə 3

Sağlam və təhlükəsiz iş şəraiti hüququ

Sağlam və təhlükəsiz iş şəraiti ilə təmin olunma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər, işçilər və işverənlə təşkilatları ilə məsləhətləşmələr əsasında aşağıdakı öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- 1 əmək təhlükəsizliyinə, əmək sağlamlığına və iş mühitinə dair aydın milli siyasətin tərtib edilməsi, tətbiq edilməsi və vaxtaşırı nəzərdən keçirilməsi. Həmin siyasətin əsas məqsədi, xüsusilə iş mühiti ilə bağlı mənfi təsirlərin minimuma endirilməsə vasitəsilə iş əsnasında, işlə bağlı və ya işdən əmələ gələn sağlamlığa mənfi təsirin və qəzaların qarşısının alınmasından və əmək təhlükəsizliyinin təkmilləşdirilməsindən ibarət olmalıdır;
- 2 təhlükəsizlik və sağlamlıq qaydalarının tərtib edilməsi;
- 3 nəzarət vasitəsilə həmin qaydaların tətbiq edilməsinin təmin edilməsi;
- 4 xüsusilə profilaktik və məsləhət vermə tədbirlərinə xüsusi diqqətin yetirilməsilə, bütün işçilər üçün əmək sağlamlığı xidmətinin progressiv inkişaf etməsinin təşviq edilməsi.

Maddə 4

Ədalətli əmək haqqını almaq hüququ

Ədalətli əmək haqqını almaq hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- 1 işçilərin, onların və ailələrinin münasib həyat səviyyələrini təmin edən əmək haqqını almaq hüququnun tanınması;
- 2 xüsusi hallar istisna olmaqla, işçilərin əlavə iş saatlarına görə artıq məvacib almaq hüququnun tanınması;
- 3 kişi və qadın işçilərinin eyni dəyərli işə görə eyni səviyyədə məvacib almaq hüququnun tanınması;
- 4 bütün işçilərin işdən azad olmaları barəsində məlumatın onlara münasib müddət ərzində verilməsi hüququnun tanınması;

5 əmək haqqından məbləğin tutulmasına, yalnız milli qanunvericilik və qaydalar və ya kollektiv razılaşma və ya arbitraj məhkəməsinin qərarı tərəfindən nəzərdə tutulmuş şəraitdə və həcmdə icazənin verilməsi.

Həmin hüquqların tətbiq edilməsi yalnız sərbəst kollektiv razılaşma, qanun tərəfindən müəyyən olunmuş məvəcib müəyyən etmə mexanizmlər və ya milli şəraitlərə münasib olan sair vasitələr ilə təmin edilməlidir.

Maddə 5

Təşkilatlanma hüququ

İşçilərin və işverənlərin iqtisadi və sosial maraqlarının müdafiəsi məqsədilə yerli, milli və ya beynəlxalq təşkilatlar formalaşdırmalarına və onlara üzv olmalarına dair azadlıqların təmin edilməsi və ya təşviq edilməsi baxımından, Tərəflər milli qanunların və ya onların tətbiqinin həmin prinsipə zidd olmamasına dair öhdəlik götürürlər. Bu maddədə nəzərdə tutulmuş prinsiplərin polisə şamil edilməsi dərəcəsi milli qanunvericilik və müvafiq qaydalar tərəfindən müəyyən olunmalıdır. Həmin təminatların hərbiçilərə şamil edilməsini müəyyən edən prinsiplər və onların həmin kateqoriyaya aid olan şəxslərə şamil edilməsi dərəcəsi eyni şəkildə milli qanunlar və müvafiq qaydalar tərəfindən müəyyən edilməlidir.

Maddə 6

Kollektiv müqavilə bağlamaq hüququ

Kollektiv müqavilə bağlamaq hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi baxımından Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 işçilər və işverənlən arasından məsləhətləhmələrin təşviq edilməsi;
- 2 tələb olunduğu və münasib hallarda, kollektiv razılaşma vasitəsilə əmək şərtlərinin müəyyən edilməsi məqsədilə işverənlər və ya onların təşkilatları və işçilərin təşkilatları arasında könüllü danışıqların təşviq edilməsi;
- 3 əmək mübahisələrinin həlli məqsədilə könüllü arbitraj və tərəflərin barışdırılmasına dair müvafiq mexanizmlərin tərtib və tətbiq edilməsinin təşviqi;

və:

- 4 əvvəlcədən bağlanmış kollektiv razılaşmanın şərtlərindən irəli gələn öhdəliklərə müvafiq şəkildə, tətill keÁirmək hüququ daxil olmaqla, maraqlar münaqişəsi olduğu təqdirdə işçilər və iş verənlər tərəfindən kollektiv tədbirlər keÁirmək hüququnu tanıyırlar.

Maddə 7

Uşaqların və gənclərin müdafiə olunma hüququ

Uşaqların və gənclərin müdafiə olunma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 Uşaqların sağlamlığına, mənəviyyətinə və ya təhsilinə zərər gətirməyən müəyyən olunmuş yüngül əmək növləri istisna olmaqla işə qəbul olunma üçün minimal yaş həddinin 15 olmasının təmin edilməsi;
- 2 Sağlamlığa zərər yetirən və ya təhlükəli hesab edilən işlərə isə işə qəbul olma üçün yaş həddinin 18 yaş səviyyəsində müəyyən olunmasının təmin edilməsi;
- 3 İcbari təhsil alma yaşında olan şəxsin həmin təhsildən bəhrələnməsinə maneə törədən işlə məşğul olmamasının təmin edilməsi;
- 4 18 yaşına qədər olan şəxslərin iş saatlarının onların inkişafına və xüsusilə də peşəkar təlimləndirmə ehtiyaclarının təmin edilməsi məqsədinə müvafiq olaraq məhdudlaşdırılması;
- 5 gənc işçilərin və usta köməkçilərinin ədatəli məvacib və sair müavinat almaq hüququnun tanınması;
- 6 gənc işçinin işverənin razılığı ilə peşəkar təlim məqsədilə sərf olunan vaxtın iş gününün bir hissəsi kimi hesab edilməsinin təmin edilməsi;
- 7 18 yaşına qədər olan işçilərin ildə azı 4 həftəlik ödənişli məzuniyyətdə olmalarının təmin edilməsi;
- 8 18 yaşına qədər olan şəxslərin milli qanunvericilik və normativ aktlarda göstərilmiş peşələr istisna olmaqla gecə işinə cəlb olunmamalarının təmin edilməsi;
- 9 milli qanunvericilik və normativ aktlarla nəzərdə tutulmuş peşələrə cəlb olunmuş 18 yaşına qədər olan şəxslərin müntəzəm olaraq tibbi müayinədən keçmələrinin təmin edilməsi;
- 10 uşaqların və gənclərin onlara təsir edən və xüsusilə də birbaşa və ya dolaylı olaraq onların işlərindən irəli gələn fiziki və mənəvi baxımdan təhlükəli amillərdən müdafiə olunmalarının təmin edilməsi.

Maddə 8

İşləyən qadınların analığın müdafiəsinə dair hüququ

İşləyən qadınların analığın müdafiəsinə dair hüquqlarının effektiv şəkildə tətbiq edilməsi baxımından Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- 1 sosial təhlükəsizlik müavinatları və ya dövlət fondlarından ödənilən müavinatlar hesabına işləyən qadınlar üçün doğuşdan əvvəl və doğuşdan sonra ən azı on dörd həftə olmaqla ödənişli məzuniyyətin verilməsinin təmin edilməsi;
- 2 işverən tərəfindən işləyən qadına, həmin qadının işverənini hamilə olması barədə xəbərdar etdiyi gündən analıq məzuniyyətinin başa çatdığı günə qədər işdən azad olunma barədə xəbərdarlığın və ya həmin xəbərdarlığın həmin müddət ərzində başa çatma biləcək gündə verilməsi hallarının qeyri-qanuni hesab edilməsi;
- 3 uşaqlarına qulluq edən işləyən anaların həmin məqsəd üçün kifayət qədər vaxtlarının olmasının təmin edilməsi;
- 4 hamilə, yeni doğmuş və körpələrə qulluq edən qadınların gecə işlərində işləmələrinin tənzimlənməsi;
- 5 hamilə, yeni doğmuş və körpələrə qulluq edən qadınların yeraltı mədənlərdə və təhlükəli, qeyri-sağlam və olduqca ağır olduğuna görə sair ağır işlərə cəlb

olunmalarının qadağan edilməsi və həmin qadınların məqğulluq hüquqlarının müdafiə edilməsi üÁün müvafiq tədbirlərin görülməsi.

Maddə 9

Peşəkar istiqamətləndirmə hüququ

Peşəkar istiqamətləndirmə hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi baxımından, Tərəflər, əlillər daxil olmaqla, bütün şəxslərə hər bir şəxsin məşğulluq imkanları və şəxsi xüsusiyyətləri əsasında, peşə seÁimi və peşkar inkişaf ilə bağlı problemlərinin həlli məqsədilə, tələb olunduğu kimi, müvafiq xidmətin göstərilməsini və ya təşviq edilməsini təmin etmək öhdəliyini üzərinə götürürlər: bu yardım, məktəb yaşında olan uşaqlar daxil olmaqla, həm gənclər həm də yaşlılar üÁün pulsuz təmin edilməlidir.

Maddə 10

Peşəkar təlim almaq hüququ

Peşəkar təlim almaq hüququnun effektiv şəkildə təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 fiziki qüsurları olanlar daxil olmaqla, işverənlər və işÁilərin təşkilatları ilə məsləhətləşmələr əsasında, bütün şəxslərin texniki və peşə təliminin, tələb olunduğu kimi, təmin və ya təşviq edilməsi və sırf fərdi qabiliyyət əsasında ali texniki və universitet təhsilinin əldə edilməsi üÁün bütün vasitələrin təmin edilməsi;
- 2 gənc oğlan və qızların müxtəlif peşələrə yiyələnmələri üÁün təhsil sisteminin və ya sair sistemətik mexanizmlərin təmin və ya təşviq edilməsi;
- 3 aşağıdakıların, tələb olunduğu kimi təşviq və ya təmin edilməsi:
 - a yaşlı işÁilər üÁün adekvat və hər an istifadə edilə bilinən təlim imkanları;
 - b yaşlı işÁilərin, məşğullaqda yeni meyllərin və ya texnoloji tərəqqinin nəticəsi kimi, tələb olunan yenidən təlimləndirilməsi üÁün müvafiq vasitələr;
- 4 üzün müddət işsiz qalmışların, tələb olunduğu qədər, yenidən təlimləndirilməsinin və yenidən inteqrasiya olunmalarının təmin və ya təşviq edilməsi;
- 5 aşağıda göstərilmiş münasib tədbirlərlə nəzərdə tutulmuş vasitələrin tam şəkildə istifadə edilməsinin təşviq edilməsi:
 - a ödənişlərin və ya haqqların azaldılması və ya ləğv edilməsi;
 - b müvafiq hallarda maliyyə yardımının verilməsi;
 - c işverənin xahişi ilə işÁi tərəfindən əlavə təlimin alınması üÁün sərf olunan iş vaxtının normal iş saatlarına daxil edilməsi;
 - d işverənlərin və işÁilərin təşkilatları ilə məsləhətləşmələr əsasında, adekvat nəzarət vasitəsilə gənc işÁilər üÁün təşkil olunmuş öyrətmə və sair təlim tədbirlərinin səmərəliliyinin və ümumiyyətlə gənc işÁilərin müdafiə olunmasının təmin edilməsi.

Maddə 11

Sağlamlığın qorunması hüququ

Sağlamlığın qorunması hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə, Tərəflər, birbaşa ya da dövlət və ya özəl qurumlarla əməkdaşlıq sayəsində, sair məqsədlərlə yanaşı aşağıdakılar üçün nəzərdə tutulmuş tədbirlərin yerinə yetirilməsi öhdəliklərini üzərilərinə götürmüşlər:

- 1 sağlamlığa zərər yetirən bütün səbəblərin aradan qaldırılması;
- 2 sağlamlığın təşviq edilməsi və sağlamlıq məsələlərində hər bir şəxsin məsuliyyət hissəsinin inkişaf etdirilməsi üçün məşvərət və tədris tədbirlərinin görülməsi.
- 3 epidemik, endemik və sair xəstəliklərin və eləcə də qəzaların mümkün qədər qarşısının alınması.

Maddə 12

Sosial təhlükəsizlik hüququ

Sosial təhlükəsizlik hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 sosial təhlükəsizlik sisteminin yaradılması və ya dəstəklənməsi;
- 2 sosial təhlükəsizlik sisteminin ən azı Avropa Sosial Təhlükəsizlik Məcəlləsinin ratifikasiya edilməsi üçün kifayət olacaq səviyyədə saxlanılması;
- 3 sosial təhlükəsizlik sisteminin daha yüksək səviyyəli sistemə qədər inkişaf etdirilməsinə çalışmaq;
- 4 aşağıdakıların təmin edilməsi məqsədilə ikitərəfli və ya Axtərəfli sazişlərə qoşulma və ya sair vasitələrlə həmin sazişlərdə verilmiş şərtlərlə müəyyən olunmuş addımların atılması:
 - a müdafiə olunmuş şəxslərin Tərəflərin ərazilərində hərəkət etmələrindən asılı olmayaraq, qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş bütün müavinətlər (güvəzlər) daxil olmaqla, sosial təhlükəsizlik baxımından sair Tərəflərin vətəndaşlarına öz vətəndaşlarına olduğu kimi bərabər yanaşılması;
 - b sığortanın və ya hər bir Üzv ölkənin qanunvericiliyinə müvafiq başa Aatdırılmış iş müddətinin cəmləşdirilməsi kimi vasitələrlə sosial təhlükəsizlik hüquqlarının verilməsi, saxlanması və bərpa edilməsi.

Maddə 13

Sosial və tibbi yardım alma hüququ

Sosial və tibbi yardım alma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər üzərilərinə aşağıdakı öhdəlikləri götürürlər:

- 1 adekvat vəsaitlərə malik olmayan və ya öz hesabına və ya sair mənbələrdən həmin vəsaitləri təmin etməyə qadir olmayan hər bir şəxs üçün, xüsusilə sosial təhlükəsizlik sxemi Aərvəsində müavinətlərin təmin edilməsi vasitəsilə, adekvat yardımın və xəstəlik zamanı onun vəziyyəti tələb etdiyi qulluğun göstərilməsinin təmin edilməsi;

- 2 bu kimi yardım alan şəxslərin sosial və siyasi hüquqlarının göstərilən səbəbdən azalmamasının təmin edilməsi;
- 3 şəxsi və ya ailə ehtiyacının qarşısının alınması, aradan qaldırılması və ya azaldılması məqsədilə hər bir şəxsin məsləhət və ya fərdi yardım kimi müvafiq dövlət və ya özəl xidməti almaq imkanına malik olmasının təmin edilməsi;
- 4 bu maddənin 1, 2 və 3-cü bəndlərində qeyd olunmuş hüquqların, 1953-cü ilin dekabr ayının 11-də Parisdə imzalanmış Sosial və Tibbi Yardıma dair Avropa Konvensiyası ilə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərinə müvafiq olaraq, eyni əsaslarla öz vətəndaşlarına və onların ərazilərində qanuni əsaslarla olan sair Tərəflərin vətəndaşlarına qarşı tətbiq edilməsi.

Maddə 14

Sosial xidmətlərdən istifadə hüququ

Sosial xidmətlərdən istifadə hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 sosial iş üsullarından istifadə edərək icma daxilində fərdi şəxslərin və ya qrupların həyat səviyyəsinə, inkişaf etmələrinə və eyni zamanda onların sosial mühitə uyğunlaşmasına yardım edən xidmətlərin təmin və ya təşviq edilməsi;
- 2 həmin xidmətlərin formalaşmasında fərdi şəxslərin, könüllülərin və sair təşkilatların iştirakının təşviq edilməsi.

Maddə 15

Fiziki qüsurlarla olan şəxslərin müstəqillik, sosial inteqrasiya və ictimai həyatda iştirak etmə hüququ

Fiziki qüsurların təbiəti və səbəbindən və fiziki qüsurlarla olan şəxslərin, yaşından asılı olmayaraq, müstəqillik, sosial inteqrasiya və ictimai həyatda iştirak etmə hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəliklə üzərilərinə götürmüşlər, xüsusilə:

- 1 mümkün olduğu halda ümumi sxem AërÁivəsində, mümkün olmadığı halda ixtisaslaşmış dövlət və özəl qurumlar vasitəsilə fiziki qüsurlarla olan şəxslərin peşəkar istiqamətləndirilməsinin, təhsilinin və peşəkar təlimləndirilməsinin təmin edilməsi üÁün bütün tələb olunan tədbirlərin görülməsi;
- 2 fiziki qüsurlarla olan şəxslərin işverənlən tərəfindən adi iş mühiti şəraitində işə götürmə və işdə saxlama və iş şəraitini fiziki qüsurları olan şəxslərin ehtiyacalarına cavab verməsi üÁün uyğunlaşdırılması meyllərini yaradan tədbirlər və ya, bu mümkün olmadığı təqdirdə, qüsurların dərəcəsiindən asılı olaraq, xüsusi iş rejiminin yaradılması vasitəsilə həmin şəxslərin işlə təmin olunmasının təşviq edilməsi. Müəyyən hallarda ixtisaslaşmış yerləşdirmə və dəstək xidmətlərinin yaradılması məqsədilə belə tədbirlər əlavə vəsait tələb edə bilər;
- 3 xüsusilə unsiyyət və hərəkət etmə problemlərini yaradan amillərin aradan qaldırılması xarakterli dayışan texniki yardımlar və nəqliyyatdan, kommunal xidmətlərdən, mədəni tədbirlərdən və istirahət müəssisələrindən istifadə etmə imkanının yaradılması daxil olmaqla, müxtəlif tədbirlər vasitəsilə onların tam sosial inteqrasiyalarının və ictimai həyatda iştirak etmələrinin təmin edilməsi.

Maddə 16

Ailənin sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiəsi hüququ

İctimaiyyətin fundamental vahidi olan ailənin tam inkişafı üçün müvafiq şəraitin yaradılması məqsədilə, Tərəflər sosial və ailə müavinətləri, maliyyə tədbirləri, ailə üçün kommunal xidmətlər, yeni ailə quranlar üçün yardım və sair müvafiq vasitələrlə ailənin sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiəsini təşviq etmək öhdəliyini üzərilərinə götürürlər.

Maddə 17

Uşaqların və gənclərin sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiəsi hüququ

Uşaqların və gənclərin fiziki və əqli imkanlarının tam inkişaf etməsini və şəxsiyyət kimi tam formalaşmalarını təmin edən mühitə böyüyüb inkişaf etmək hüquqlarının effektiv şəkildə təmin edilməsi məqsədilə, Tərəflər, bir-başa ya da dövlət və ya özəl təşkilatlarla əməkdaşlıq şəraitində aşağıdakı məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün bütün müvafiq tədbirlərin yerinə yetirilməsi öhdəliyini üzərilərinə götürmüşlər:

- 1 a valideynlərin hüquq və vəzifələrinin nəzərə alınması ilə, uşaqlara və gənclərə qayğının göstərilməsinin, yardım edilməsinin, xüsusilə bu məqsədlər üçün kifayət və adekvat olan institutların və xidmətlərin yaradılması və saxlanması vasitəsilə onlara tələb olunan təhsil və təlimin veriləməsinin təmin edilməsi;
 - b uşaqların və gənclərin beganəlikdən, zorakılıqdan və istismardan müdafiə olunması;
 - c müvəqqəti və ya tam ailə dəstəyindən məhrum olmuş uşaqlara və gənclərə dövlət tərəfindən müdafiənin və xüsusi yardım edilməsinin təmin edilməsi;
- 2 uşaqlara və gənclərə pulsuz ibtidai və orta təhsil alma imkanının yaradılması və məktəblərdə müntəzəm davamiyyətin təşviq edilməsi.

Maddə 18

Sair Tərəflərin ərazisində gəlir gətirən işlə məşğul olma hüququ

Sair Tərəflərin ərazisində gəlir gətirən işlə məşğul olma hüququnun effektiv tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 mövcud qanunvericiliyin dözümlülük şəraitində tətbiq edilməsi;
- 2 mövcud rəsmi prosedurların sadələşdirilməsi və xarici işçilər və ya onların işverənləri tərəfindən ödənilən müvafiq rüsumların azaldılması və ya tam götürülməsi;
- 3 xarici vətəndaşların məşğulluğuna dair qaydaların fərdi və ya kollektiv şəkildə liberallaşdırılması;

və:

- 4 öz vətəndaşlarının gəlir gətirən işlə məşğul olmaq məqsədilə sair Tərəflərin ərazisində məskunlaşmaq üçün ölkələrini tərk etmək hüququnun tanınması.

Maddə 19

Miqrant işçilərin və onların ailələrinin müdafiə olunma və yardım alma hüququ

Miqrant işçilərin və onların ailələrinin müdafiə olunma və yardım alma hüququnun effektiv şəkildə təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 xüsusilə dəqiq məlumatın alınması sahəsində bu Aür işçilərə yardım göstərmək ÜAün müvafiq və pulsuz xidmətlərin mövcudluğuna yardım göstərmək və ya təmin etmək və emiqrasiya və ya immiqrasiya barədə yanlış təbliğata qarşı milli qanunvericilik AërAivəsində bütün müvafiq addımları atmaq;
- 2 bu Aür işçilərin və onların ailələrinin ölkəni tərk etmələrinə, səfərlərinə və müvafiq olkədə qəbul olunmalarına yardım məqsədilə öz səlahiyyətləri AërAivəsində müvafiq tədbirlər görmək və, öz səlahiyyətləri AërAivəsidə, səyahət zamanı onlara müvafiq tibbi və sanitar xidmətlərinin göstərilməsini və yaxşı gigiyenik şəraitin yaradılmasını təmin etmək;
- 3 emiqrasiya və imiqrasiya edilən ölkələrin dövlət və özəl sosial xidmətləri arasında əməkdaşlığın münasib şəkildə təşviq edilməsi;
- 4 bu məsələlərin qanun və ya müvafiq qaydalarla tənzimləndiyinə və ya inzibati orqanlar tərəfindən nəzarət edildiyinə görə, öz ərazilərində qanuni əsaslarla yerləşən həmin işçilərə qarşı aşağıdakı məsələlərdə öz vətəndaşlarına qarşı olduğu kimi münasibətin bəslənməsini təmin etmək:
 - a əmək haqqı və sair işə götürmə və iş şəraiti;
 - b həmkarlar ittifaqlarında üzvlük və kollektiv şəkildə müqavilə bağlamaq üstünlüklərindən istifadə edilməsi;
 - c yerləşmə;
- 5 işə götürülmüş şəxs tərəfindən ödəniləcək vergilər, rüsumlar və ödənişlər baxımından öz ərazilərində həmin işçilərə qarşı məsələlərdə öz vətəndaşlarına qarşı olduğu kimi münasibətin bəslənməsini təmin etmək;
- 6 onların ərazisində məskunlaşmaq icazəsi olan xarici işçilərin ailələrinin birləşməsini mümkün qədər dəstəkləmək;
- 7 bu maddədə sözü gedən məsələlərə dair prosessual tədbirlər baxımından qanuni olaraq öz ərazilərində fəaliyyət göstərən xarici işçilərə qarşı münasibətin öz vətəndaşlarına qarşı olduğundan pis olmayan münasibətin bəslənməsini təmin etmək;
- 8 qanuni olaraq onların ərazilərində məskunlaşmış belə işçilərin ictimai maraqlara və mənəviyyətə və ya milli təhlükəsizliyə zərər yetirmədikləri təqdirdə ictimai həyatdan kənar qalmamalarının təmin edilməsi;
- 9 qanun AërAivəsində onların gəlirlərinin və əmanətlərinin onların istədikləri qədər hissələrinin köAürülməsinə icazənin verilməsi;
- 10 bu maddədə sözü gedən müdafiə və yardım tədbirlərinin tətbiq olunacağı dərəcədə fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan miqrantlara qarşı tətbiq edilməsi;
- 11 miqrant işçilərə və onların ailə üzvlərinə qəbul edən ölkənin dövlət dilinin və ya bir neAə dövlət dili olduqda onlardan birinin öyrədilməsinin təşviq edilməsi;

12 praktiki baxımdan mümkün dərəcədə, miqrant işçilərin uşaqlarına ana dillərinin öyrədilməsinin təşviq edilməsi.

Maddə 20

Cinsi mənsubiyyət əsasında heç bir ayrı-seçkilik olmadan məşğulluq və peşə baxımından eyni imkanlara malik olma və bərabər münasibətin bəslənməsi hüququ

Cinsi mənsubiyyət əsasında heç bir ayrı-seçkilik olmadan məşğulluq və peşə baxımından eyni imkanlara malik olma və bərabər münasibətin bəslənməsi hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsinin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər həmin hüquqların tanınması və onların aşağıdakı sahələrdə tətbiq edilməsinin təşviq edilməsi üçün aşağıdakı müvafiq tədbirlərinin görülməsi barədə öhdəlik üzərilərinə götürülər:

- a məşğulluğa giriş və işdən çıxarılmadan müdafiə və peşəkar reintegrasiya;
- b peşə istiqamətləndirilməsi, təlimləndirmə, yenidən təlimləndirmə və bərpa;
- c əmək haqqı daxil olmaqla işə götürülmənin şərtləri və iş mühiti;
- d yuxarı vəzifəyə təyin olunma daxil olmaqla, peşəkar sahədə inkişaf.

Maddə 21

Məlumat və məsləhət alma hüququ

Müəssisə daxilində işçilərin məlumat və məsləhət alma hüquqununun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə, Tərəflər, milli qanunvericiliyə və təcrübələrə müvafiq olaraq, işçilərə və ya onların nümayəndələrinə aşağıdakı imkanları verən müvafiq tədbirlərin qəbul və ya təşviq edilməsi öhdəliklərini üzərilərinə götürürlər:

- a bəzi məlumatın açıqlanmasının müəssisəyə zərər yetirə biləcəyini və ya məxfi ola biləcəyini anlayaraq, müntəzəm şəkildə və ya müvafiq vaxtda onların işlədikləri müəssisənin iqtisadi və maliyyə vəziyyəti barədə məlumatlandırılmaq və
- b işçilərin maraqlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə biləcək və xüsusilə də müəssisədə məşğulluq vəziyyətinə təsir göstərə biləcək qərarlar barədə münasib vaxtda məsləhətləşmə.

Maddə 22

İş şəraitinin və iş mühitinin təkmilləşdirilməsində və müəyyən edilməsində iştirak etmək hüququ

İşçilərin iş şəraitinin və iş mühitinin təkmilləşdirilməsində və müəyyən edilməsində iştirak etmə hüquqlarının effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər, milli qanunvericiliyə və təcrübələrə müvafiq olaraq, işçilərə və ya onların nümayəndələrinə aşağıdakı proseslərdə töhfələrini vermək imkanları verən müvafiq tədbirlərin qəbul və ya təşviq edilməsi öhdəliklərini üzərilərinə götürürlər:

- a iş şəraitinin, işin təşkilinin və iş mühitinin müəyyən edilməsi və təkmilləşdirilməsi;
- b müəssisədə işçilərin sağlamlığının və əmək təhlükəsizliyinin müdafiəsi;
- c müəssisədə sosial və sosial-mədəni xidmətlərin və tədbirlərin təşkili;

d həmin məsələlərdə qaydalara riayət olunmasına nəzarət.

Maddə 23

Yaşlı insanların sosial müdafiə hüququ

Yaşlı insanların sosial müdafiə hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər, bir-başa ya da dövlət və ya özəl təşkilatları ilə əməkdaşlıq şəraitində aşağıdakı məqsədlər üçün hazırlanmış müvafiq tədbirlərin görülməsinin qəbul edilməsi və ya təşviq edilməsi barədə öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- aşağıdakılar vasitəsilə yaşlı insanların mümkün qədər uzun müddət ərzində cəmiyyətin tam üzvü olmaq imkanının yaradılması:
 - a layiqli səviyyədə həyat sürmək və ictimai, sosial və mədəni həyatda fəal iştirak etmək;
 - b yaşlı insanlar üçün müxtəlif xidmətlərin və obyektlərin mövcudluğu və onlardan istifadə imkanları barədə məlumatın verilməsi;
- yaşlı insanlara azad həyat tərzini seçmək, istədikləri və qadir olduqları qədər onlara tanış olan mühitdə müstəqil yaşamaq imkanının aşağıdakılar vasitəsilə verilməsi:
 - a onların sağlamlıqlarına və ehtiyaclarına cavab verən kommunal xidmətlərin göstərilməsi və ya kommunal xidmətlərin müvafiq şəkildə adaptasiyası üçün kifayət qədər dəstəyin təmin edilməsi;
 - b tibbi yardım və onların vəziyyətlərindən irəli gələn xidmətlər;
- onların şəxsi həyatlarına hörmət edilməsilə müəssisələrdə yaşayan yaşlı insanlara müvafiq dəstəyin göstərilməsinin və qaldıqları müəssisənin yaşayış şəraitinə dair qərarların qəbul edilməsində iştirak etmələrinin təmin edilməsi.

Maddə 24

Məşğulluğa xitam verildiyi təqdirdə müdafiə olunma hüququ

Məşğulluğa xitam verildiyi təqdirdə işçilərin müdafiə olunma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakıların tənənmasına dair öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər:

- a işçilərin işlədikləri müəssisə, obyekt və ya xidmətin əməliyyat tələblərinə əsaslanan və ya onların davranışı və ya potensialları ilə əlaqəli əsaslı səbəb olmadan məşğulluqlarına xitam verilməməsi hüququ;
- b məşğulluqlarına əsaslı səbəb olmadan xitam verilən işçilərin adekvat kompensasiya və ya müvafiq yardım almaq hüququ.

Bu baxımdan, Tərəflər məşğulluqlarına əsaslı səbəb olmadan xitam verilən işçilərin müstəqil quruma şikayət ilə müraciət etmə hüququna malik olmalarının təmin edilməsinə dair öhdəlikləri üzərlərinə götürürlər.

Maddə 25

İşverənlərinin müflisləşməsi təqdirdə işçilərin iddialarının müdafiə olunması hüququ

İşverənlərinin müflisləşməsi təqdirində işçilərin iddialarının müdafiə olunması hüququnu effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə, Tərəflər işçilərin iş müqavilələrindən və ya iş münasibətlərindən irəli gələn iddialarının müvafiq təminat qurumu və ya sair effektiv müdafiə vasitəsilə təmin edilməsinə dair öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər.

Maddə 26

İşdə hörmətlə yanaşılma hüququ

İşçilərin işdə onlara qarşı hörmətlə yanaşılma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə, Tərəflər, işverənlər və işçilər təşkilatları ilə məsləhətləşmələr sayəsində aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 iş yerində və ya işlə əlaqəli cinsi təcavüzün qarşısının alınmasının, bu barədə əgahlığın və məlumatın yayılmasının təşviq edilməsi və işçilərin bu cür rəftarlardan müdafiə olunmaları üçün bütün müvafiq tədbirlərin görülməsi;
- 2 iş yerində və ya işlə əlaqəli fərdi işçilərə qarşı yönəldilmiş təkrar edilən ittihama layiq, ağıq-aydın mənfi və ya təhqir edici tədbirlərin qarşısının alınmasının, bu barədə əgahlığın və məlumatın yayılmasının təşviq edilməsi və işçilərin bu cür rəftarlardan müdafiə olunmaları üçün bütün müvafiq tədbirlərin görülməsi.

Maddə 27

Ailə məsuliyyətini daşıyan işçilərin bərabər imkanlara malik olma və onlara qarşı bərabər münasibətin bəslənməsi hüququ

Ailə məsuliyyətini daşıyan kişi və qadın işçilərin və həmin işçilərlin başqa işçilər arasında bərabər imkanlara malik olma və onlara qarşı bərabər münasibəti bəslənməsi hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə götürürlər:

- 1 aşağıdakı məqsədlər üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi:
 - a ailə məsuliyyəti ilə olan işçilərə, peşə istiqamətləndirilməsi və təlimləndirmə tədbirləri daxil olmaqla, işə qəbul olma, işdə qalma və həmin vəzifələrə görə müəyyən fasilədən sonra işə qayıtma imkanının verilməsi;
 - b sosial təhlükəsizlik və iş şəraiti baxımından onların ehtiyaclarının nəzərə alınması;
 - c xüsusilə iş saatları vaxtı uşaqlara qulluq və sair bu cür xidmətlər daxil olmaqla dövlət və ya özəl xidmətlərinin yaradılması və ya təşviq edilməsi;
- 2 uşaqlara qulluq etmək üçün nəzərdə tutulmuş məzuniyyət zamanı valideynlərin birinə milli qanunvericilik, kollektiv razılaşma və ya təcrübələrlə müəyyən olunmuş şərtlər əsasında valideynlik məzuniyyətinə çıxmaq imkanının yaradılması;
- 3 ailə məsuliyyətinin özü-özlüyündə məşğulluğa xitam verilməsi üçün əsaslı səbəb olmasının qarşısının alınmasının təmin edilməsi.

Maddə 28

İşçilərin numayəndəsinin müəssisə daxilində müdafiə olunması və onlar üçün müvafiq şəraitlərin yaradılması hüququ

İşÁilərin nümayyəndələrinin öz funksiyalarının effektiv şəkildə icra etmək imkanına malik olmalarının təmin edilməsi məqsədilə, Tərəflər müəssisələr tərəfindən aşağıdakılara riayət olunmasının təmin edilməsi üÁün aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə gütürürlər:

- a onlar, işdən azad olma daxil olmaqla, onların müəssisə daxilindəki statusları və ya işÁilərin nümayyəndələri kimi fəaliyyəti əsasında onlara zərər yetirə biləcək tədbirlərə qarşı effektiv şəkildə müdafiə olunmalı;
- b sənaye münasibətləri sisteminin, sözu gedən müəssisənin ehtiyaclarından, ölüsündən və potensialından asılı olaraq onların funksiyalarının vaxtlı-vaxtında və effektiv şəkildə yerinə yetirmələri üÁün müvafiq imkanlarla təmin edilməsi.

Maddə 29

İşçilərin sayının azaldılması prosedurları ilə bağlı məlumat və məsləhət alma hüququ

İşÁilərin ixtisarı prosedurları ilə bağlı məlumat və məsləhət alma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə, Tərəflər, işverənlər tərəfindən kollektiv ixtisarlara aparılmasının qarşısının alınması və ya məhdudlaşdırılması və, məsələn, xüsusilə sözü gedən işÁilərin yerdəyişmələrinə və ya yenidən ixtisas təlimi almalarının təmin edilməsinə yönəldilmiş paralel sosial tədbirlər vasitəsilə, onun nəticələrinin yumşaldılması yolları və vasitələri barədə işÁilərin nümayyəndələri ilə münasib vaxtda həmin ixtisarlara barədə məsləhətləşmələrin və məlumatın verilməsinin təmin edilməsi üÁün müvafiq öhdəlikləri üzərilərinə gütürürlər.

Maddə 30

Yoxsullağa və sosial təcrid olunmaya qarşı müdafiə olunma hüququ

Yoxsullağa və sosial təcrid olunmaya qarşı müdafiə olunma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə gütürürlər:

- a ümumi və əlaqələndirilmiş yanaşma ÁerÁivəsində sosial təcrid olma yaxud yoxsulluq şəraitində yaşayan və ya həmin şəraitdə yaşamaq riski altında olan şəxslərin və eləcə də onların ailələrinin, xüsusilə məşğulluq, təlim, təhsil alma, mədəni və sosial və tibbi yardım alma imkanlarından effektiv şəkildə istifadə etmə imkanlarının təşviq edilməsi məqsədilə tədbirlərin görülməsi;
- b tələb olunduqda həmin tələblərin adaptasiya məqsədilə nəzərdən keçirilməsi.

Maddə 31

Yaşayış yeri ilə təmin olunma hüququ

Yaşayış yeri ilə təmin olunma hüququnun effektiv şəkildə tətbiq edilməsi məqsədilə Tərəflər aşağıdakı öhdəlikləri üzərilərinə gütürürlər:

- 1 adekvat standartlara cavab verən yaşayış şəraiti ilə təmin olunmasının təşviq edilməsi;
- 2 evsizliyin, onun tədricən aradan qaldırılması baxımından qarşısının alınması və azaldılması;

- 3 yaşayış şəraitinin qiymətinin, müvafiq vəsaitlərə malik olmayanlar tərəfindən əldə edə biləcəkləri səviyyədə olmasının təmin edilməsi.

Hissə III

Maddə A

Öhdəliklər

- 1 Aşağıda verilmiş Maddə B-nin şərtlərinə müvafiq olaraq, hər bir Tərəf aşağıdakı öhdəlikləri üzərinə götürür:
 - a bu Xartiyanın 1-ci hissəsini, həmin hissənin giriş bəndində göstəriləndi bütün vasitələrlə nail olacağı məqsədlərinin bəyannəmsi kimi qəbul etmək;
 - b bu Xartiyanın 2-ci Hissəsinin aşağıda verilmiş doqquz maddəsindən azı altısının mütləq olduğunu qəbul etmək: maddələr 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 və 20;
 - c icrasını özünə mütləq hesab edəcəyi Xartiya maddələrinin sayının azı on altı və ya nömrələnmiş bəndlərin sayının azı altmış üÁ olması şərti ilə, Xartiyanın 2-ci Hissəsinin özü seÁəcəyi əlavə maddələrin və ya nömrələnmiş bəndlərin icrasının özü üÁün mütləq hesab edilməsini qəbul etmək.
- 2 Ratifikasiya, qəbul etmə və təsdiqləmə əməliyyatları tətbiq edildikə, 1-ci bəndin b və c alt-bəndlərinə müvafiq olaraq seÁılmış bəndlər və maddələr barədə Avropa Şurasının Baş Katibinə müvafiq olaraq məlumatın verilməsi.
- 3 Sonrakı mərhələlərdə, hər bir Tərəf, onun bu maddənin 1-ci bəndinin şərtlərinə müvafiq olaraq Xartiyanın 2-ci hissəsinin həmin ana qədər özünə mütləq hesab etmədiyi hər hansı maddəni və ya bəndini özünə artıq mütləq hesab edəcəyi barədə Baş Katibə ünvanlanmış bildirişdə bəyan edə bilər. Sonradan götürülmüş həmin öhdəliklər, nəticə etibarlı ilə, ümumi ratifikasiya, qəbul etmə və təsdiqləmə prosesinin ayrılmaz hissəsi kimi qəbul edilməli və bildirişin təqdim edilməsi tarixindən bir ay müddətindən sonra gələn növbəti ayın birinci günündən qüvvəyə minməlidir.
- 4 Hər bir Tərəf öz milli şəraitinə müvafiq olan əmək müfətdişliyi sisteminə malik olmalıdır.

Maddə B

Avropa Sosial Xartiyası və 1988-ci ilin Əlavə Protokolu arasında olan əlaqələr

- 1 Avropa Sosial Xartiyasına və ya 1988-ci il 5 may tarixli Əlavə Protokola qoşulmuş hər hansı bir Tərəf , ən azı Avropa Sosial Xartiyasının şərtlərinə və, lazım olduqda, Əlavə Protokolun uyğun şərtlərinə aid olan şərtləri özünə mütləq hesab etmədiyi təqdirdə, bu Xartiyanı ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq edə bilməz.
- 2 Bu Xartiyanın şərtləri ilə qoyulan öhdəliklərin qəbul edilməsi, həmin öhdəliklərin müvafiq Tərəf üÁün qüvvəyə minməsi günündən, Tərəfin aşağıda qeyd olunan sənədlərdən birini və ya hər ikisini özünə mütləq hesab etdiyi halda, Avropa Sosial

Xartiyasının müvafiq şərtlərinin və, lazım olduqda, 1988-ci ilin Əlavə Protokolunun şərtlərinin həmin Tərəf münasibətdə qüvvədən düşməsi ilə nəticələnir.

Hissə IV

Maddə C

Bu Xartiyada göstərilmiş öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə dair nəzarət

Bu Xartiyada göstərilmiş hüquqi öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə nəzarət ümumi Aropa Sosial Xartiyasına qarşı tətbiq edilən nəzarət mexanizmləri tətbiq edilməlidir.

Nəzarət proseduru, 1992-ci ilin Turin Protokolu ilə edilmiş düzəlişlərlə, Xartiyanın aşağıda verilmiş IV-cü hissəsində əks olunur.

“Hissə IV

Maddə 21

Qəbul edilmiş şərtlərə dair hesabatlar

Hər bir imza atmış Tərəf iki ildən bir Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilmiş formada Xartiyanın 2-ci hissəsinin qəbul edilmiş şərtlərinin tətbiq edilməsinə dair Aropa Şurasının Baş Katibinə hesabat təqdim etməlidir.

Maddə 22

Qəbul edilməmiş şərtlərə dair hesabatlar

Hər bir imza atmış Tərəf, Xartiyanın 2-ci hissəsində verilmiş ratifikasiya və ya qəbul etmə zamanı və ya sonradan verilmiş bildirişlə qəbul edilməmiş şərtlər barədə Nazirlər Komitəsi tələb etdiyi intervallarla Baş Katibə hesabat verməlidir. Nazirlər Kabineti vaxtaşırı olaraq hesabat veriləcək şərtləri və həmin hesabatların formasını müəyyən etməlidir.

Maddə 23

Hesabatların nüsxələrinin və şərhlərin ötürülməsi

1 21-ci və 22-ci maddələrə müvafiq olaraq Baş Katibə hesabatları göndərərkən, hər imza atmış Tərəf 27-ci maddənin 2-ci bəndi əsasında, Hökumət Komitəsində təmsil olunmaları ümumi dəvət almış beynəlxalq işverənlər təşkilatlarının və ya həmkarlar ittifaqlarının üzvü olan milli qurumlarına həmin hesabatın nüsxəsini ötürməlidir.

Həmin təşkilatlar, imza atmış Tərəflərin hesabatlarına dair öz rəylərini Baş Katibə göndərməlidir. Həmin şərhlərin nüsxəsini, Baş Katib həmin imza atmış Tərəfə, həmin tərəfin istədikdə cavab verməsi ümumi təqdim edə bilər.

- 2 Baş Katib İmza atmış Tərəflərin hesabatlarını hazırkı Xartiya ilə tənzimlənən məsələlə dair xüsusi peşəkar ixtisasa və Avropa Şurasında məsləhətçi statusuna malik beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarına ötürür.
- 3 21-ci və 22-ci maddələrdə və bu maddədə sözü gedən hesabatlar və şərhlər tələbnaməyə əsasən ictimaiyyətin nəzərinə Aatdırılmalıdır.

Maddə 24

Hesabatların yoxlanılması

- 1 21-ci və 22-ci maddələrə müvafiq olaraq Baş Katibə göndərilmiş hesabatlar, 25-ci maddəyə əsasən təsis edilmiş Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ tərəfindən yoxlanılır. Komitə, eyni zamanda, 23-cü maddənin 1-ci bəndinə əsasən Baş Katibə göndərilmiş hər hansı şərh ilə də təmin edilməlidir. Yoxlamayı başa Aatdırdıqda, Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ onun nəticələrini əks etdirən hesabatı tərtib etməlidir.
- 2 21-ci maddədə istinad edilmiş hesabatlar barədə, Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ aidiyyəti İmza atmış Tərəfin milli qanunvericiliyinin və təcrübələrinin həmin Tərəfə dair Xartiyadan irəli gələn öhdəliklərə müvafiq olub olmamasını hüquqi baxımdan qiymətləndirir.
- 3 Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi² əlavə məlumatın və izahatların təqdim edilməsi üçün əlaqədar Tərəflərə müraciət edə bilər. Bu baxımdan Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹, münasib bildikdə, İmza atmış Tərəfin nümayəndələri ilə öz təşəbbüsü və ya sözü gedən İmza atmış Tərəfin xahişi əsasında görüş keçirə bilər. 23-cü maddənin 1-ci bəndində qeyd olunmuş təşkilatlar bu barədə məlumatlandırılmalıdır.
- 4 Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinin¹ gəldiyi nəticələri ictimaiyyətin nəzərinə və Baş Katib vasitəsilə Hökumət Komitəsi, Parlament Assambleyası və 23-cü maddənin 1-ci bəndində və 27-ci maddənin 2-ci bəndində qeyd olunmuş təşkilatlara Aatdırılmalıdır.

Maddə 25

Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi [Avropa Sosial Hüquqlar Komitəsi]¹

- 1 Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi³, milli və beynəlxalq sosial məsələlərdə tanınmış, peşəkar ixtisasa malik və dürüst mütəxəssis kimi göstərmiş mütəxəssislər siyahısından İmza atmış Ölkələr tərəfindən irəli sürülən namizədlərdən Parlament Assambleyasında⁴ səs Aoxluğu ilə seçilmiş azı doqquz üzvdən⁵ ibarət olmalıdır. Üzvlərin dəqiq sayı Nazirlər Komitəsi tərəfindən müəyyən olunmalıdır.
- 2 Komitə üzvləri altı illik müddətə seçilir. Onlar yalnız bir dəfə yenidən seçilə bilər.

¹ 1998-ji ildə etibarən Komitə Avropa Sosial Hüquqlar Komitəsi adlandırılıb.

² 1998-ji ildə etibarən Komitə Avropa Sosial Şağlar Komitəsi adlandırılıb.

³ 1998-ji ildə etibarən Komitə Avropa Sosial Şağlar Komitəsi adlandırılıb.

⁴ Bu Turin Protokollunun iştirakçıları arasında qeyd olunmuş şərtlərdir. Avropa Sosial Şağlar Komitəsinin cəvdləri Nazirlər Komitəsi tərəfindən müəyyən olunur.

⁵ Nazirlər Komitəsinin qərarına müvafiq olaraq, Avropa Sosial Şağlar Komitəsi 12 cəvdlə ibarətdir. Sonralar cəvdlərin sayı 15-ə artırılıb.

- 3 Müddəti başa Áatmamış üzvün əvəz edilməsi üÁün seÁılmış Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ üzvü ondan qabaq işləyən üzvün müddəti başa Áatana qədər həmin vəzifədə fəaliyyət göstərə bilər.
- 4 Komitə üzvləri öz yerlərində oturmalıdırlar. Vəzifədə Áalışdığı bütün müddət ərzində onlar müstəqillik, qərəzsizlik və daimi iş yerlərində olmaları tələbinə zidd olan heÁ bir funksiya yerinə yetirə bilməzlər.

Maddə 26

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının iştirakı

Mütəxəssislər Komitəsinin müzakirələrində məsləhətÁi qismində iştirak etməsi üÁün öz nümayəndəsinin namizədliyinin irəli sürülməsi məqsədilə Beynəlxalq əmək Təşkilatı dəvət olunmalıdır.

Maddə 27

Hökumət Komitəsi

- 1 İmza atmış ölkələrin hesabatları, şərhlər, 23-cü Maddənin 1-ci bəndinə və 24-cü maddənin 3-cü bəndinə əsasən təqdim olunmuş məlumat və Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinin² hesabatları Hökumətlər Komitəsinə təqdim olunmalıdır.
- 2 Komitə hər İmza atmış Tərəfin bir nümayəndəsindən ibarət olmalıdır. O, öz görüşlərində məsləhətÁi qismində iştirak etmək məqsədilə beynəlxalq işverənlər təşkilatlarından və beynəlxalq həmkarlar ittifaqlarından, ikidən artıq olmamaq şərtilə, müşahidəÁilər dəvət edə bilər. Bundan əlavə o, Avropa Şurasında məsləhətÁi statusuna malik olan beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri ilə bu Xartiya ilə tənzimlənən məsələlərə dair məsləhətləşmələr apara bilər.

¹ 1998-ıı ildə etibarян Комитя Аврора Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’

² 1998-ıı ildə etibarян Комитя Аврора Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’

- 3 Hökumətlər Komitəsi Nazirlər Komitəsinin qərarlarını hazırlayır. Xüsusilə, Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinin¹ və İmza atmış Ölkələrin hesabatları müstəvisindən, səAim səbəblərini göstərərək, sosial, iqtisadi və sair siyasi mülahizələr əsasında, 28-ci maddəyə müvafiq olaraq, onun fikrincə hər aidiyəti İmza atmış Tərəfə tövsiyyənin məzmunu olacaq məsələləri seÁməlidir. O, sonralar ictimaiyyətin nəzərinə Áatdırılacaq hesabatı Nazirlər Komitəsinə təqdim edir.
- 4 Sosial Xartiyanın ümumən icra vəziyyətinə dair gəlidiyi nəticələrə əsasən, Hökumətlər Komitəsi, Xartiyanın təzələnməsi ehtimal olunan maddələr və sair sosial məsələlər üzrə tədqiqatların aparılmasına dair təklifləri Nazirlər Komitəsinə təqdim edə bilər.

Maddə 28

Nazirlər Komitəsi

- 1 Nazirlər Komitəsi, səsvermə hüququnun yalnız İmza atmış Tərəflərə verilməsi şərtilə və İmza atmış Tərəflərin hesabatları əsasında səslərin üÁdə-ikisi ilə aidiyəti İmza atmış Tərələrə dair fərdi tövsiyyələri əks etdirən və bütövlükdə nəzarət dövrünü əhatə edən rezolyusiyayı qəbul edir.
- 2 27-ci maddənin 4-cü bəndi əsasında Hökumət Komitəsi tərəfindən verilmiş təkliflərə nəzər yetirərək Nazirlər Komitəsi belə qərarların tələb olunduqda qəbul edir.

Maddə 29

Parlament Assambleyası

Avropa Şurasının Baş Katibi, vaxt-aşırı plenar müzakirələrin keçirilməsi şərtilə Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinin² və Hökumət Komitəsinin hesabatlarını və eləcə də, Nazirlər Komitəsinin rezolüsiyalarını Parlament Assambleyasına ötürməlidir”

.....

¹ 1998-џи илдя етибарян Комитя Авропа Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’

² 1998-џи илдя етибарян Комитя Авропа Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’

Maddə D

Kollektiv şikayətlər

- 1 Avropa Sosial Xartiyasının kollektiv şikayətlərə dair sistemini təmin edən Əlavə Protokolu şərtləri Protokolu ratifikasiya etmiş Dövlətlərə dair həmin Xartiyada əks etdirilmiş öhdəliklərə şamil edilməlidir.
- 2 Kollektiv şikayətlər üçün sistem təmin edən Avropa Sosial Xartiyasının Əlavə Protokolu ilə üzərinə öhdəlik götürməmiş hər bir ölkə ratifikasiya, qəbul etmə və ya təsdiqləmə alətlərinin depozitariyə verilməsi zamanı, Avropa Şurası Baş Katibinə ünvanlanmış məlumatın göndərilməsi ilə həmin Protokolda qeyd olunmuş prosedurlara müvafiq olaraq Xartiya ilə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərə nəzarət edilməsini qəbul etdiyini bəyan edə bilər.

Kollektiv şikayətlərə dair prosedurlar aşağıda verilmiş 1995-ci il tarixli Əlavə Protokolda əks etdirilmişdir.

Maddə 1

Bu Protokola İmza Atmış Tərəflər aşağıdakı təşkilatların Xartiyanın tətbiq edilməsinin qeyri-qənaətbəxş olması barədə şikayətləri təqdim etmək hüququnu tanıyırlar:

- a Xartiyanın 27-ci maddəsinin 2-ci bəndində qeyd olunmuş beynəlxalq işverənlər təşkilatları və həmkarlar ittifaqları;
- b Avropa Şurasında məsləhətçi statusuna malik və Nazirlər Komitəsi tərəfindən həmin məqsədlərlə tərtib edilmiş siyahıya daxil olmuş beynəlxalq qeyri-dövlət təşkilatları;
- c Şikayət verdikləri İmza atmış Tərəfin yurisdiksiyası ƏrƏvəsində milli işverənlər təşkilatlarının və həmkarlar ittifaqlarının nüməyyəndələri.

Maddə 2

- 1 Hər bir İmza atmış Tərəf, Protokola riayət etməsinə razılığını bildirdikdə, 13-cü maddənin şərtlərinə müvafiq olaraq, və ya sonralar hər hansı bir məqamda, Xartiya ilə əhatə olunmuş məsələlərə dair müvafiq sərəştəliyə malik olan milli qeyri-hökumət təşkilatının nüməyyəndəsinin öz yurisdiksiyası ƏrƏvəsində həmin ölkəyə qarşı şikayət vermək hüququnun tanınmasını bəyan edə bilər.
- 2 Həmin bəyanat spesifik müddətə verilə bilər.
- 3 Həmin bəyanatlar Avropa Şurasının Baş Katibinə verilməli, Baş Katib isə, öz növbəsində onun nüsxələrini sair İmza atmış Tərəflərə ötürməli və dərc etdirməlidir.

Maddə 3

Maddə 1.b-də və maddə 2-də müvafiq olaraq qeyd olunmuş və müvafiq sahədə xüsusi sərəştəyə malik olduquları kimi tanınmış beynəlxalq və milli qeyri-hökumət təşkilatları yalnız həmin sahəyə aid olan şikayətləri qeyd olunmuş şərtlərə müvafiq təqdim edə bilər.

Maddə 4

Şikayətlər yazılı şəkildə verilməli, aidiyyəti İmza atmış Tərəflərlə qəbul olunmuş Xartiya şərtlərinə aid olmalı və sonuncu tərəfindən həmin şərtin hansı baxımdan qənaətbəxş şəkildə tətbiq edilməsini göstərilməlidir.

Maddə 5

Hər bir şikayət Baş Katibə ünvanlanmalı və Katib şikayətin qəbul edilməsini təsdiqləməli, aidiyyəti İmza atmış Tərəfə bu barədə məlumat verməli və dərhal şikayəti Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinə¹ ötürməlidir.

Maddə 6

¹ 1998-ji ildə etibarən Komitə Avropa Sosial Şağlar Komitəsi adlandırılıp'

Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ aidiyyəti İmza atmış Tərəfdən və şikayət edən təşkilatdan vaxt müddətinin göstərilməsi ilə, həmin şikayətin məqbuluğuna dair məlumatı və ya müşahidələri yazılı şəkildə tələb edə bilər.

Maddə 7

- 1 Onun tərəfindən şikayət məqbul hesab edilsə, Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ bu barədə Xartiyaya İmza atmış Tərəfi Baş Katib vasitəsilə xəbərdar etməlidir. O, müvafiq İmza atmış Tərəfdən və şikayət verən təşkilatdan, müəyyən etdiyi vaxt ərzində, müvafiq yazılı izahatın və ya məlumatın verilməsini və sair İmza atmış Tərəflərdən isə, həmin müddət ərzində təqdim etmək istəyəcəkləri şərtləri verməsini xahiş edir.
- 2 Şikayət, milli işverənlər təşkilatı və ya milli həmkarlar ittifaqı və ya sair milli və ya beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatı adından gəlsə, Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ Xartiyanın 27-ci maddəsinin 2-ci bəndində qeyd olunmuş beynəlxalq işverənlər təşkilatlarını Baş Katib vasitəsilə bu barədə məlumatlandırır və müəyyən etdiyi müddət ərzində öz fikirlərini təqdim etməyə dəvət edir.
- 3 Yuxarıda verilmiş 1-ci və 2-ci bəndlərə müvafiq olaraq təqdim olunmuş izahatlar, məlumatlar və müşahidələr əsasında aidiyyəti İmza atmış Tərəf və şikayət vermiş təşkilat Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi tərəfindən müəyyən olunmuş vaxt ərzində əlavə yazılı məlumat və ya müşahidələri təqdim edə bilər.
- 4 Şikayətin baxılması prosesi əsnasında Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi² tərəflərin dinlənilməsini təşkil edə bilər.

Maddə 8

- 1 Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi¹ şikayətin öyrənilməsi ilə bağlı attığı addımları əks etdirən və şikayətdə qeyd olunmuş Xartiyanın şərtinin qənatbəxş şəkildə İmza atmış Tərəf ilə təmin edilib edilməməsi barədə rəyini əks etdirən hesabatı tərtib etməlidir.
 - 2 Hesabat Nazirlər Komitəsinə təqdim edilməlidir. Həmin hesabat, eyni zamanda, dərc etmək ixtiyarına malik olmayan şikayəti vermiş təşkilata və Xartiyaya İmza atmış Tərəflərə təqdim olunur.
- Hesabat, 9-cu maddədə qeyd olunmuş qətnamə qəbul olunduğu vaxtda və ya onun Nazirlər Komitəsinə təqdim olunmasından sonra dörd aydan gec olmamaq şərtiylə, Parlament Assambleyasına təqdim olunur və ictimaiyyətin nəzərinə Atdırılır.

Maddə 9

- 1 Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinin¹ hesabatı əsasında Nazirlər Komitəsi səs Aoxluğu ilə qətnamə qəbul edir. Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsi³ Xartiyanın qeyri-qənaətbəxş şəkildə tətbiq olunduğunu müəyyən etsə, Nazirlər Komitəsi səsərin üAdə-ikisi Aoxluğu ilə müvafiq İmza atmış Tərəfə ünvanlanmış tövsiyələri qəbul edir. Hər iki halda, səsvermə hüququ yalnız İmza atmış Tərəflərə verilir.
- 2 Aidiyyəti İmza atmış Tərəfin xahişi ilə, Müstəqil Mütəxəssislər Komitəsinin hesabatında yeni məsələlər qaldırıldıqda, Nazirlər Komitəsi Xartiyaya İmza atmış Tərəflərin üAdə-iki səs Aoxluğu ilə Hökumət Komitəsi ilə məsləhətləşmə barədə qərar qəbul edə bilər.

Maddə 10

İmza atmış Tərəf Xartiyanın 21-ci maddəsinə müvafiq olaraq təqdim edəcəyi növbəti hesabatda Nazirlər Komitəsinin tövsiyələrinin yerinə yetirilməsi istiaqmətində gördüyü tədbirlər barədə məlumat verməlidir.

Maddə 11

Bu Protokolun 1-10 maddələri həmin Protokola qoşulmuş Dövlətlərə münasibətdə, qəbul edilməsindən asılı olaraq, Xartiyanın ilk Əlavə Protokolunun II-ci hissəsinin maddələrinə də tətbiq edilir.

Maddə 12

Bu Protokola qoşulmuş Dövlətlər III-cü hissəyə aid olan Xartiyanın əlavəsinin birinci bəndinin aşağıdakı redaksiyada qəbul edilir:

“Qəbul olunur ki, Xartiyada, tətbiqinə nəzarət edilməsi sırf Xartiyanın IV-cü Hissənin və bu Protokolun şərtləri əsasında aparılacağı beynəlxalq xarakter daşıyan hüquqi öhdəliklər verilmişdir.”

.....

¹ 1998-ъи илдя етибарян Комитя Авропа Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’.

² 1998-ъи илдя етибарян Комитя Авропа Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’.

³ 1998-ъи илдя етибарян Комитя Авропа Сосиал Щаглар Комитяси адландырылыр’.

Maddə E

Qeyri-ayrsı-seçkilik

Bu Xartiyada verilmiş hüquqların tətbiqi irq, rəng, cins, dil, din siyasi və ya sair fikirdə olma, milli və sosial mənşə, səhət, milli azlıqlara aidiyyat, doğum və ya sair status kimi səbəblərə görə ayrı-seÁkiliyin olmaması şəraitində təmin edilməlidir.

Maddə F

Fövqəladə hallar və müharibə zamanı tətbiqin məhdudlaşması

- 1 Müharibə və millətin həyatına zərər yetirə biləcək hər hansı bir fəvqəladə vəziyyət zamanı Tərəf onun bu Xartiya ilə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərinin məhdudiyətləndirilməsi istiqamətində, beynəlxalq hüquq normalarına zidd olmamaq şərti ilə, yalnız vəziyyətin ağırlığı ilə tələb olunan dərəcədə addımlar ata bilər .
- 2 Bu hüquqların məhdudlaşdırılması qərarına gələn Hər hansı bir Tərəf, müəyyən dövr başa Áatdıqda, görülən tədbirlər və onların səbəbləri barədə Avropa Şurasının Bak Katibini tam məlumatlandırmalıdır. Eyni şəkildə Baş Katibə həmin tədbirlərə xitam verilməsi və qəbul olunmuş Xartiya şərtlərinin tam icra olunması barədə məlumat verilməlidir.

Maddə G

Məhdudiyətlər

- 1 I-ci hissədə verilmiş hüquq və prinsiplər, effektiv şəkildə tətbiq olunduqda və onların II-ci hissədə göstərilədiyi kimieffekti şəkildə tətbiq edilməsi, qanun ilə tələb olunduğu və ya sair şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiə olunması və ya dövlət maraqlarının, milli təhlükəsizliyin, ictimaiyyətin sağlamlığının və ya mənəviyyətinin qorunması məqsədilə demokratik cəmiyyətdə tələb olunduğu hallar istisna olmaqla, həmin hissələrdə göstərilməmiş məhdudiyətlərdən başqa heÁ bir məhdudiyətə məruz qalmamalıdır.
- 2 Xartiyada icazə verilmiş hüquq və öhdəliklərin məhdudlaşdırılması, onların nəzərdə tutulduğu məqsədlərdən başqa sair məqsədlər üçün tətbiq edilməməlidir.

Maddə H

Xartiya və milli qanunlar və beynəlxalq sazişlər arasında münasibətlər

Xartiyanın şərtləri müdafiə olunan şəxsə dair daha üstün davranışın tətbiq edilməsini nəzərdə tutan və artıq qüvvədə olan və ya qüvvəyə minəcək milli qanunvericiliyin və ya ikitərəfli və ya Áox tərəfli sazişlərin, konvensiyaların və ya razılaşmaların şərtlərinə zidd olmamalıdır.

Maddə I

Verilmiş öhdəliklərin icrası

- 1 bu maddələrdə nəzərdə tutulmuş icra üsullarına zərər yetirmədən, Xartiyanın II-ci hissəsinin 1-31 maddələrinin icrası aşağıdakılar vasitəsilə həyata keçirilməlidir:

- a qanunlar və qaydalar;
 - b işverənlər təşkilatları və işçilər təşkilatları arasında olan razılaşmalar;
 - c hər iki üsulun birləşməsi;
 - d sair münasib üsullarla.
- 2 Bu Xartiyanın II-ci hissəsinin 2-ci maddəsinin 1, 2, 3, 4, 5 və 7-ci bəndlərindən, 7-ci maddəsinin 4, 6 və 7-ci bəndlərindən, 10-cu maddəsinin 1, 2, 3 və 5 bəndlərindən və 21 və 22-ci maddələrindən irəli gələn öhdəliklər işçilərin əsas Aoxluğuna bu maddənin 1-ci bəndində göstərilədiyi vasitələrlə həyata keçirildiyi zaman qüvvədə olmuş hesab edilir.

Maddə C

Düzəlişlər

- 1 Bu Xartiyanın I-ci və II-ci hissəsinə Xartiyada verilmiş hüquqların genişləndirilməsi məqsədilə və eyni zamanda bu Xartiyanın III-cü və VI-cü hissələrinə hər hansı bir Tərəf və ya Hökumət Komitəsi tərəfindən təklif olunan dəyişiklik Aropa Şurasının Baş Katibinə təqdim olunmalı və Baş Katib tərəfindən Xartiya Tərəflərinə ötürülməlidir.
- 2 Yuxardakı bəndə müvafiq olaraq təklif olunmuş dəyişikliklər Hökumət Komitəsi tərəfindən araşdırılmalıdır və qəbul olunmuş mətn Parlament Assambleyası ilə məsləhətləşmələr əsasında təsdiq olunması üçün müvafiq olaraq Nazirlər Komitəsinə təqdim olunmalıdır. Nazirlər Komitəsi tərəfindən təsdiq olunduqdan sonra mətn, qəbul olunması üçün Tərəflərə ötürülməlidir.
- 3 Bu Xartiyanın I-ci və II-ci hissələrinə edilən dəyişikliklər onların qəbul etmiş Tərəflərə münasibətdə bu dəyişiklərin qəbul olunması barədə Xartiya üzvlü olan ülkə tərəfindən məlumatın Baş Katibə verilməsi tarxindən bir ay müddətindən sonra gələn ilk ayın birinci günündən qüvvəyə minmiş hesab edilir.

Həmin dəyişiklikləri sonralar qəbul etmiş Tərəflərə münasibətdə isə bu dəyişiklərin qəbul olunması barədə həmin ölkə tərəfindən məlumatın Baş Katibə verilməsi tarxindən bir ay müddətindən sonra gələn ilk ayın birinci günündən qüvvəyə minmiş hesab edilir.
- 4 Bu Xartiyanın III-cü və VI-cü hissələrinə edilən dəyişikliklər bu dəyişiklərin qəbul olunması barədə bütün ölkələr tərəfindən məlumatın Baş Katibə verilməsi tarxindən bir ay müddətindən sonra gələn ilk ayın birinci günündən qüvvəyə minmiş hesab edilir.

Hissə VI

Maddə K

İmzalanma, ratifikasiya və qüvvəyə minmə

- 1 Bu Xartiya Aropa Şurası üzvlü olan Hər bir Dövlət tərəfindən imzalanması üçün açıq olmalıdır. Həmin xartiya ratifikasiya edilməli, qəbul olunmalı və ya təsdiqlənməlidir. Ratifikasiyanı, qəbul olunmanı və ya təsdiqlənməni sübut edən sənədlər Avropa Şurasının Baş Katibinin depozitarisinə təqdi olunmalıdır.
- 2 Bu Xartiya, yuxarı verilmiş bəndə müvafiq olaraq, həmin Xartiyada göstərilən öhdəliklərin üzərilərinə götürmələri barədə məlumatın Avropa Şurası Üzvlük Ölkəsi

tərəfindən razılığın bildirilməsi tarixindən bir ay sonra gələn ilk ayın birinci günündən qüvvəyə minmiş hesab edilir.

- 3 Həmin öhdəlikləri sonradan üzərinə götürmək qərarına gəlmiş ölkələrə münasibətdə isə Xartiya, onun ratifikasiyası, qəbul olunması və ya təsdiqlənməsi barədə sənədlərin depozitariya təqdim olunması tarixindən bir ay sonra gələn ilk ayın birinci günündən qüvvəyə minmiş hesab edilir.

Maddə L

Ərazi baxımından tətbiq

- 1 Bu Xartiya Hər bir qoşulmuş tərəfin metropoliyasına tətbiq edilir. Hər imzalayan tərəf, imzalama və ya ratifikasiya, qəbul olunma və ya təsdiqləmə sənədlərinin depozitariya təqdim edilməsi zamanı Avropa Şurası Baş Katibinə ünvanlanmış deklarasiyada bu məqsədlər ÜAün onun ərazisinin hansı hissəsinin metropoliya ərazisi hesab ediləcəyini dəqiq göstərə bilər.
- 2 Hər bir Tərəf imzalama və ya ratifikasiya, qəbul olunma və ya təsdiqləmə sənədlərinin depozitariya təqdim edilməsi zamanı, Avropa Şurası Baş Katibinə ünvanlanmış bəyannamədə bəyan edir ki, bu Xartiya həmin bəyannamə ilə təyin edilmiş elə qeyri-metropoliya ərazisinə və ərazilərinə şamil edilir ki, həmin ərazilərin beynəlxalq əlaqələri və ya həmin ərazilər ÜAün həmin tərəf cavabdeh olsun. Dövlət həmin bəyannamədə həmin ərazilərə dair Xartiyanın II-ci hissəsinin icbari olan maddələrini və ya bəndlərini göstərməlidir.
- 3 Xartiya yuxarıda qeyd olunmuş bəyannamədə göstərilmiş əraziyə və ya ərazilərə, həmin bəyannamənin Baş Katibə təqdim olunduğu tarixdən bir ay sonra gələn ilk ayın birinci günündən tətbiq edilir.
- 4 Hər bir Tərəf sonrakı tarixlərdə Avropa Şurasının Baş Katibinə ünvanlanmış bildirişlə bəyan edə bilər ki, bu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq, Xartiyanın tətbiq edildiyi bir və ya bir neçə ərazilərə münasibətdə Xartiyanın həmin əraziyə və ya ərazilərə həmin ana qədər tətbiq olunmamış hər hansı maddələrini və ya nömrələnmiş bəndlərini icbari hesab edir. Sonradan götürülmüş bu öhdəliklər həmin ümumi ərazi ilə bağlı deklarasiyanın ayrılmaz hissəsi hesab edilir və müvafiq bildiriş Baş Katibə təqdim edildiyi tarixdən bir ay sonra gələn ilk ayın birinci günündən qüvvəyə minmiş hesab edilir.

Maddə M

Denonsiasiya (xitam vermə)

- 1 Hər bir tərəf, Xartiyaya ona münasibətdə Xartiya qüvvəyə mindiyi gündən beş il sonra və ya sonralar hər iki illik müddət başa çatdıqda xitam verə bilər. Hər iki halda Tərəf Avropa Şurasının Baş Katibinə altı ay əvvəl xəbərdarlıq etməli, Katib isə, öz növbəsində, sair Tərəfləri məlumatlandırmalıdır.
- 2 Hər bir Tərəf, əvvəlki bəndə müvafiq olaraq Xartiyanın II-ci hissəsinin öz ÜAün icbari hesab etdiyi hər hansı maddə və ya bəndə xitam verə bilər. Bu halda xitam verilən maddələrin ilk dəfə sayı on altıdan sonralar isə altmış ÜAdən az olmamalı və eləcə də aidliyi Tərəflə seAılmış maddə və bəndlər A maddəsinin 1 bəndinin b alt-bəndində xüsusilə istinad edilən maddələr sırasından olmalıdır.
- 3 Hər bir tərəf, L maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyanatın verilməsi vasitəsilə, sözü gedən Xartiyanın tətbiq edildiyi hər hansı əraziyə münasibətdə, bu maddənin 1-ci

bəndində verilmiş şərtlərə müvafiq olaraq, həmin Xartiyanın və ya Xartiyanın II-ci hissəsinin hər hansı maddəsinə və ya bəndinə xitam verə bilər.

Maddə N

Əlavə

Bu Xartiyaya edilmiş əlavələr onun ayrılmaz hissəsini təşkil edir.

Maddə O

Bildirişlər

Avropa Şurasının Baş Katibi Şuranın üzvü olan Dövlətləri və Beynəlxalq Əmək idarəsinin Baş Direktorunu aşağıdakılar barədə məlumatlandırmalıdır:

- a hər hansı tərəf ilə Xartiyanın imzalanması;
- b ratifikasiya, qəbul etmə və ya təsdiq edilməsi barədə sənədlərin depozitariya təqdim edilməsi;
- c K maddəsinə müvafiq qaydada Xartiyanın qüvvəyə minməsi hər hansı tarixi barədə;
- d A maddəsinin 2-ci və 3-cü bəndlərinin, D maddəsinin 1-ci və 2-ci bəndlərinin F maddəsinin 2-ci bəndinin və L maddəsinin 1, 2, 3 və 4-cü bəndlərinin tətbiqi ilə bağlı verilən hər hansı bəyanət barədə;
- e C maddəsinə müvafiq olaraq hər hansı bir düzəlişin edilməsi;
- f M maddəsində müvafiq olaraq hər hansı bir xitam verilməsi halları barədə;
- g Xartiya ilə bağlı hər hansı başqa bir tədbir, bildiriş və ya məlumat barədə.

Bunların təsdiqi kimi bütün müvafiq səlahiyyətlərə malik olan nümayəndələr tərəfindən düzəlişlər edilmiş Xartiya imzalanmışdır.

Sənəd 1996-cı ilin may ayının 3-cü günü, Strasburq şəhərində eyni qüvvəyə malik ingilis və fransız dillərində və Avropa Şurasının arxivində saxlanılacaq yeganə nüsxədə hazırlanmışdır. Avropa Şurasının Baş Katibi Avropa Şurası üzv olan ölkələrə və Beynəlxalq əmək idarəsinin Baş Direktoruna təsdiq olunmuş nüsxələri təqdim etməlidir.

Avropa Sosial Xartiyasına əlavələr

(düzəlişlər edilmiş)

Müdafiə olunan şəxslər baxımından Avropa Sosial Xartiyasının (düzəlişlərlə) əhatə dairəsi

- 1 12-ci və 13-cü maddələrin 4-cü bəndinin şərtlərinə zərər yetirmədən və 18-ci və 19-cu maddələrin şərtləri baxımından izah edilməsilə, Xartiyanın 1-dən 17-dək və 20-dən 31-dək olan maddələri ilə əhatə olunan şəxslər sırasına sözü gedilən Tərəfin ərazisində qanuni əsaslarla yaşayan və ya müntəzəm şəkildə işləyən xarici vətəndaşlar daxildir,.

Bu izahət, hər hansı Tərəflə sair şəxslərə eyni imkanların yaradılmasına zərər yetirmir.

- 2 Hər bir Tərəf Cenevrədə 1951-ci ilin 28 iyul tarixində imzalanmış QaÁqın Statusu barədə Konvensiyaya və 1967-ci ilin 31 yanvar tarixində imzalanmış Protokola müvafiq olaraq müəyyən olunmuş və qanuni əsaslarla onun ərazisində yerləşmiş qaÁqınlara dair mümkün qədər əlverişli münasibət təmin edəcək və həmin münasibət bütün hallarda həmin Tərəf ilə sözü gedən konvensiya və həmin qaÁqınlara münasibətdə tətbiq edilən sair mövcud beynəlxalq əlatlətlər əsasında üzərinə götürdüyü öhdəliklərdən əlverişsiz olmamalı.
- 3 Hər bir Tərəf 1954-cü ilin 28 sentyabr tarixində Nyu-Yorkda imzalanmış Vətəndaşlığı olmayan Şəxslərin Statusa barədə Konvensiyada müəyyən olunduğu kimi və qanuni əsaslarla onun ərazisində yerləşmiş həmin şəxslərə dair mümkün qədər əlverişli münasibət təmin edəcək və həmin münasibət bütün hallarda, həmin Tərəf ilə sözü gedən konvensiya və həmin şəxslərə münasibətdə tətbiq edilən sair mövcud beynəlxalq əlatlətlər əsasında üzərinə götürdüyü öhdəliklərdən əlverişsiz olmamalı.

Hissə I, bənd 18 və Hissə II, maddə 18, bənd 1

Müəyyən edilir ki, bu şərtlər Tərəflərin ərazilərinə daxil məsələsində aid edilmir və 1955-ci ilin Dekabr ayının 13-də Parisdə imzalanmış Avropa Təsis etmə Konvensiyasının şərtlərinə zərər yetirmir.

Hissə II

Maddə 1, bənd 2

Bu şərt ittifaq təhlükəsizliyi bəndinə və ya təcrübəsinə qadağa qoyan və ya icazə verən kimi qəbul olunmamalıdır.

Maddə 2, bənd 6

Tərəflər razılaşa bilər ki, bu şərtlər aşağıdakılara şamil edilmir:

- a ümumi müddəti bir aydan artıq olmayan iş müqaviləsi və ya məşğulluq münasibətləri ilə və ya iş həftəsinin səkkiz saatdan artıq olmayan işAilərə;
- b iş müqaviləsinin və ya məşğulluq münasibətlərinin müvəqqəti və/və ya xüsusi təbiətli olduğu halda o şətlə ki, bu hallarda onların tətbiq edilməməsi obyektiv səbəblərlə izah edilsin.

Maddə 3, bənd 4

Müəyyən edilir ki, bu şərtin yerinə yetirilməsi məqsədi üÁün funksiyalar, xidmətlərin göstərilməsi üÁün müvafiq təşkilat və şəraitlər milli qanunvericilik və ya qaydalar, kollektiv razılaşmalar və ya ölkədə olan şərait üÁün münasib bilinən sair alətlər tərəfindən müəyyən edilməlidir.

Maddə 4, bənd 4

Bu şərt ciddi əməllərə görə işdən Áıxarılmaya qadağa qoymayan kimi başa düşülməlidir.

Maddə 4, bənd 5

Müəyyən edilir ki, arbitraj qərarları, kollektiv razılaşma və ya qanun ilə işAilərin əksəriyyətinə maaşların azaldılmasının tətbiq edilməsinə yol verilmirsə Tərəf bu bənddə verilmiş öhdəliklərlə həmin şəxslərin əhatə edilməməsi üÁün istisnalar tətbiq edə bilər.

Maddə 6, bənd 4

Müəyyən edilir ki, aidiyyatı Tərəf tətillə keçirmə hüququna dair tətbiq olunacaq hər hansı bir məhdudiyyətin G maddəsinin şərtlərinə müvafiq olaraq izah edilməsi mümkünlüyü şərtilə, tətillə keçirmə hüququnu qanun vasitəsilə tənzimləyə bilər.

Maddə 7, bənd 2

Bu şərt, müvafiq yaş həddinə çatmamış gənclərin peşəkar təlimləri üçün vacib olan və müvafiq səlahiyyətli orqan tərəfindən müəyyən olunmuş şəraitdə və həmin gənclərin sağlamlığının və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi şərtilə, aparılan işlə məşğul olmaqlarını Tərəflərə öz qanunvericiliklərində əks etdirməyə qadağa qoymur.

Maddə 7, bənd 8

Belə qəbul olunur ki, hər hansı Tərəf, yaşı on səkkizdən aşağı olan şəxslərin əksəriyyətinin gecə işlərinə cəlb olunmaması barədə qanunun qəbul olunması yolu ilə bu öhdəliyin ruhunu təmin olunmasını yerinə yetirirsə, həmin Tərəf bu bəndlə tələb olunan öhdəliyi götürə bilər.

Maddə 8, bənd 2

Bu şərt mütləq qadağa kimi izah edilməməlidir. Məsələn, aşağıdakı hallarda istisnalar tətbiq edilə bilər:

- a işçi qadın tərəfindən məşğulluq münasibətlərini kəsilməsinə əsas verən qeyri-münasib hərəkətlərin edilməsində günahkar olsa;
- b müvafiq müəssisə fəaliyyətini dayandırdıqda;
- c iş müqaviləsində göstərilmiş müddətin başa çatmasında.

Maddə 12, bənd 4

Bəndin əvvəlində verilmiş "və həmin müqavilələrdə göstərilmiş şərtlərə müvafiq olaraq" sözləri, *sairləri ilə yanaşı* nəzərdə tutur ki, Tərəf sığorta ödənişlərindən asılı olmayan bəhrələrin sair Tərəflərin vətəndaşlarına verilməsi üçün onun ərazisində onların qalma müddətlərinin başa çatmasını tələb edə bilər.

Maddə 13, bənd 4

Sosial və Tibbi yardıma dair Avropa Konvensiyasına qoşulmamış dövlətlər sair Tərəflərin vətəndaşlarına həmin konvensiyada göstərilmiş şərtlərə müvafiq olaraq münasibətin təmin edilməsi şərtilə Xartiyanı bu bəndlər baxımından ratifikasiya edə bilər.

Maddə 16

Müəyyən edilir ki, bu şərt ilə nəzərdə tutulan müdafiə valideynlərdən birinin olmadığı ailələrə şamil edilir.

Maddə 17

Müəyyən edilir ki, bu şərt, Xartiyanın və xüsusilə onun 7-ci maddəsinin şərtlərinə xələl yetirmədən uşaqlara dair milli qanunvericiliklə daha erkən yaş həddi müəyyən edilmədiyi təqdirdə, yaşı 18-ə çatmamış şəxslərə şamil edilir.

Bu tələb həmin yaşa qədər icbari təhsilin təmin edilməsi öhdəliyini nəzərdə tutmur.

Maddə 19, bənd 6

Bu şərtin tətbiq edilməsi məqsədilə, “xarici işçilərin ailəsi” anlayışı ən azı onun həyat yoldaşını və, qəbul edən Dövlət tərəfindən həddi buluc yaşına çatmamış və miqrant işçidən asılı olduqları hesab edildiyinə görə, ailə qurmamış uşaqlarını nəzərdə tutduğu kimi anlaşılmalıdır.

Maddə 20

- 1 Müəyyən edilir ki, sosial təhlükəsizlik məsələləri və eləcə də işsizliyə və yaşa görə müavinətlər və himayədarın itirilməsinə görə yardım kimi sair şərtlər bu maddənin əhatə dairəsindən Ayrıla bilər.
- 2 Xüsusilə hamiləlik, doğuş və post-natal müddətlə bağlı qadınların müdafiəsinə yönəldilmiş şərtlər, bu maddədə istinad olunmuş ayrı-seçkilik kimi hesab olunmur.
- 3 Bu maddə de fakto yaranmış bərabərsizliyin aradan qaldırılmasına yönəldilmiş xüsusi tədbirlərin qəbul edilməsinin qarşısını almır.
- 4 Təbiətinə və icrasının xüsusiyyətinə görə yalnız bir cinsin nümayəndəsinə tapşırıla bilinən peşələr bu maddənin və ya onun bəzi bəndlərinin əhatə dairəsindən Ayrıla bilər. Bu şərt Tərəflərdən təbiətinə və icrasının xüsusiyyətinə görə yalnız bir cinsin nümayəndəsinə tapşırıla bilinən peşələr siyahısının qanunvericiliyə və ya qaydlara əlavə edilməsini tələb edən kim izah edilməməlidir.

21 və 22-ci Maddələr

- 1 Bu maddələrin tətbiqi məqsədilə “işçilərin nümayəndəsi” anlayışı altında həmin qismdə Ayrıış etməsini qanun və təcrübələr əsasında tanınan şəxs başa düşülür.
- 2 “Milli qanunvericilik və təcrübələr” dedikdə burada qanunvericiliyə və qaydalara əlavə olaraq, kollektiv sazişlər, sair işverənlər və işçilərin nümayəndələri arasında olan sazişlər, ənənələr və müvafiq presedent hüququ başa düşülür.
- 3 Bu maddələrin tətbiqi məqsədilə, “müəssisə” altında öz bazar siyasətini aparmaq hüququna malik və maddi gəlirin əldə edilməsi üçün malların istehsalı və ya xidmətlərin göstərilməsi məqsədilə yaradılmış, hüquqi şəxsiyyəti olub və ya olmaması ilə maddi və qeyri-maddi komponentlər toplusu başa düşülür.
- 4 Anlaşılır ki, dini icmalar və onların institutları, 3-cü bəndin mənası baxımından uyğun olsa belə “müəssisə” anlayışından istisna oluna bilər. Müəyyən ideallara və ya müəyyən mənəvi konsepsiyalara əsaslanan fəaliyyət əsasında, konsepsiyalar əsasında qurulmuş təşkilatlar, müəssisənin yönümlülüynün qorunması üçün tələb olunan dərəcədə həmin maddələrin tətbiqində təcrid olunmalıdır.
- 5 Anlaşılır ki, bir müəssisənin müxtəlif təşkilatlarında bu maddənin tətbiq edildiyi halda aidiyatı Tərəf həmin şərtlərin yerinə yetirmiş hesab edilir.
- 6 Tərəflər, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müəyyən saydan az işçilərə malik olan müəssisələri həmin maddələrin tətbiqində istisna edə bilər.

Maddə 22

- 1 Bu şərtlər dövlətlərin iş yerlərinə dair sağlamlıq və təhlükəsizlik qaydalarının qəbul etmək səlahiyyət və öhdəliklərinə və eləcə də onların tətbiqinə monitorinq edən səlahiyyətli qurumların səlahiyyət və öhdəliklərinə təsir göstərmir.
- 2 “Sosial və sosial-mədəni xidmətləri və obyektlər” altında bəxi müəssisələr tərəfindən işçilər üçün sosial ehtiyacları yardım, idman üçün yerlər, körpəyə qulluq edən analar üçün otaqlar, kitabxanalar, uşaqlar üçün yay düşərgələri və s. kimi sosial və/və ya mədəni obyektlər nəzərdə tutulur.

Maddə 23, bənd 1

Bu bəndin tətbiqi məqsədilə “mümkün olduğu qədər uzun müddət ərzində” anlayışına yaşlı şəxslərin fiziki, psixoloji və intellektual imkanları nəzərdə tutulur.

Maddə 24

- 1 Anlaşılır ki, bu maddənin məqsədi ümumən “müşğulluğa xitam verilməsi” və “xitam verilmiş” müşğulluğa işverənin təşəbbüsü ilə xitam verilməsini nəzərdə tutur..
- 2 Anlaşılır ki, bu maddə bütün işçiləri əhatə edir lakin Tərəf aşağıdakı işlə təmin edilmiş şəxslər kateqoriyasını tam və ya qismən öz müdafiəsindən məhrum edə bilər:
 - a müqavilə əsasında konkret müddətə və konkret tapşırıq üzrə cəlb olunmuş işçilər;
 - b qabaqcadan müəyyən olunması və müddətinin münasib olması şərtlə yoxlama müddəti və ya kvalifikasiya müddətində olan işçilər;
 - c qısa müddətli təsadüfi işçilər.
- 3 Bu maddənin məqsədləri ümumən aşağıdakılar xüsusilə işdən azad olmanın əsaslı səbəbini təşkil etməməlidir:
 - a həmkarlar ittifaqında üzvlük və ya iş vaxtından sonra və ya işverənin razılığı ilə iş vaxtı ittifaqın tədirbirlərində iştirak;
 - b keçmiş və ya hal-hazırkı işçilərin nümayəndəsi kimi ofisin tələb etməsi;
 - c işverənə qarşı şikayətin edilməsi və ya qanunların və ya qaydaların pozulması səbəbindən işverənə qarşı yönəldilmiş tədbirlərdə iştirak və ya səlahiyyətli inzibati orqanlara yardım ümumən müraciət;
 - d irq, rəng, cins, ailə vəziyyəti, ailə vəzifələri, hamiləlik, din, siyasi əqidə, milli mənsubluq və ya sosial vəziyyət;
 - e analıq və ya atalıq məzuniyyəti;
 - f xəstəlik və ya zədə səbəbindən işdən müvəqqəti yayınma.
- 4 Anlaşılır ki, əsaslı səbəb olmadan işdən azad olmaya görə kompensasiya və ya sair münasib yardım milli qanunvericilik, kollektiv razılaşmalar və milli şəraitdə münasib olan sair alətlər vasitəsilə müəyyən olunmalıdır.

Maddə 25

- 1 Anlaşılır ki, səlahiyyətli milli qurumlar azad olma və işverənlər və işçilər təşkilatları ilə məsləhətləşmələr əsasında bəzi işçilər kateqoriyalarını əmək münasibətlərinin xüsusi təbiətinə görə bu şərtlə təmin olunan müdafiədən xaric edə bilər.
- 2 Anlaşılır ki, “müflisləşmə” anlayışı milli qanunvericilik və təcrübələrlə müəyyən olunur.
- 3 Bu şərt ilə əhatə olunan işçilərin iddiaları azı aşağıdakıları əhatə etməlidir:
 - a işlərinə xitam verilməsindən və ya işverənin müflisləşməsindən əvvəl işçilərin, güzəştlər sistemi ƏrƏvəsində ümumən aydan, təminat sistemi ƏrƏvəsində səkkiz həftədən az olmamaq şərtlə müəyyən olunmuş müddətə aid maaşlara dair iddiaları;
 - b işə xitam verildiyi və ya işverənin müflisləşdiyi il ümumən görülən iş müqabilində müvafiq məzuniyyət pulunun ödənilməsi iddiaları;
 - c işlərinə xitam verilməsindən və ya işverənin müflisləşməsindən əvvəl işçilərin, güzəştlər sistemi ƏrƏvəsində ümumən aydan, təminat sistemi ƏrƏvəsində səkkiz həftədən az olmamaq şərtlə müəyyən olunmuş müddətə aid haqqı ödənilməli olan sair məzuniyyət növləri üzrə ödəniləcək məbləğlərə dair iddiaları.
- 4 Milli qanunvericilik və ya qaydalar işçilərin iddialarının müdafiəsini sosial baxımdan münasib hesab edilən səviyyəyə qədər məhdudlaşdırma bilər.

Maddə 26

Anlaşılır ki, bu maddə qanunvericiliyin üzv ölkələr tərəfindən qəbul edilməsini tələb etmir.

Anlaşılır ki, 2-cə bənd cinsi təcavüzü əhatə etmir.

Maddə 27

Anlaşılır ki, bu maddə onların himayəsində, onların dəstəyində ehtiyacı olan uşaqlara və eləcə də birbaşa ailələrinin sair üzvlərinə dair ailə məsuliyyətini daşıyan və bu məsuliyyətlərin onların təsərrüfat fəaliyyətlərinə hazırlanmasına, daxil olmalarına, iştirak etmələrinə və ya irəliləmələrinə məhdudiyət qoyan kişi və qadın işçilərə aid edilir. "Onların himayəsində və dəstəyində ehtiyacı olan uşaqlar" və "onların himayəsində və dəstəyində ehtiyacları olan birbaşa ailələrinin sair üzvləri" anlayışı aidiyyatı Tərəfin qanunvericiliyində göstərilmiş şəxslər nəzərdə tutulur.

Maddələr 28 və 29

Bu maddələrin tətbiqi məqsədilə, "işçi" anlayışı milli qanunvericilik və təcrübədə bu qismdə Axiş edənlər kimi tanınmış şəxslər nəzərdə tutulur.

Hissə III

Anlaşılır ki, Xartiyada yalnız Xartiyanın IV-cü hissəsində əks olunmuş nəzarət mexanizminə məruz qala biləcək beynəlxalq xarakterli öhdəliklər əks etdirilmişdir.

Maddə A, bənd 1

Anlaşılır ki, nömrələnmiş bəndlərə bir bəndən ibarət olan maddələr də aid edilə bilər.

Maddə B, bənd 2

B maddəsinin 2-ci bəndinin məqsədi ümumi düzəlişlər edilmiş Xartiyanın müddəaları, aşağıdakılar istisna olmaqla, Xartiyanın müvafiq maddə və bəndlərinə aid edilir:

- a Düzəlişlər edilmiş Xartiyanın 3-cü maddəsinin 2-ci bəndi Xartiyanın 3-cü maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndlərinə müvafiqdir;
- b Düzəlişlər edilmiş Xartiyanın 3-cü maddəsinin 3-cü bəndi Xartiyanın 3-cü maddəsinin 2-ci və 3-cü bəndlərinə müvafiqdir;
- c Düzəlişlər edilmiş Xartiyanın 10-cu maddəsinin 5-ci bəndi Xartiyanın 10-cu maddəsinin 4-cü bəndinə müvafiqdir;;
- d Düzəlişlər edilmiş Xartiyanın 17-ci maddəsinin 1-ci bəndi Xartiyanın 17-ci maddəsinə müvafiqdir.

Hissə V

Maddə E

Obyektiv və əsaslı səbəbdən müxtəlif münasibət ayrı-seçkilik hesab edilməməlidir.

Maddə F

"Müharibə və sair fəvqəladə hallar zamanı" anlayışı müharibə təhlükəsini əhatə etməsi mənasında qəbul edilməlidir.

Maddə I

Anlaşılır ki, aiddiyatı işÁilər sayının müəyyən edilməsində 21-ci və 22-ci maddələrə olan əlavələrə müvafiq xaric edilmiş işÁilər nəzərə alınmır.

Maddə C

«Düzəliş» termini Xartiyaya əlavə edilmiş maddələrin əhatə edilməsinə qədər geniş mənada qəbul edilməlidir.